

İZMİR, NARLIDERE BÖLGESİNDE NÜFUS YAPISININ DEĞİŞİMİ

Reyhan UÇKU, Gazanfer AKSAKOĞLU

D.E.Ü. Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı

ÖZET

63,996 nüfuslu Narlıdere Eğitim Araştırma Bölgesinde son yedi yıl içinde oluşan nüfus değişimini belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada aşağıdaki sonuçlar bulunmuştur.

1. Nüfus artış hızı özellikle bölgeye gelen göçler nedeniyle oldukça yüksektir.
2. Doğurganlıktaki azalma ile birlikte 15 yaş altı nüfus giderek azalmaktadır.
3. Yaşlı nüfus artmaya başlamıştır.
4. Bağımlılık oranı azalmaktadır.
5. Göçmenlere ve yaşlılara bağlı yeni sağlık sorunları beklenmelidir.

Anahtar sözcükler: Nüfus yapısı, Nüfus artışı

SUMMARY

The Change of Population Structure in Narlıdere District, İzmir, Narlıdere Research and Education District, which has 63,996 population, showed considerable demographic changes in the last seven years. In this study, the following were obtained:

1. Increase in population due to immigration is very high.
2. Proportion of under fifteen years decreased due to declining fertility.
3. Aged population has started increasing.
4. Dependency ratio decreased.
5. New health problems are expected in the immigrants and elderly.

Key words: Population structure, Population increase

Kentlere göç ve hızlı kentleşme özellikle gelişmekte olan ülkelerin önemli bir sorunudur. Daha iyi iş ve daha iyi eğitim olanakları elde etmek amacıyla kentlere göç sonrası, bir taraftan kent nüfusu hızla artarken diğer taraftan kentlerde yaşayanların oranı da artmaktadır.

1950 yılında tüm dünyada %28 olan kent nüfusu 1985'de %42'ye yükselmiştir. 2000 yılında ise dünya nüfusunun yaklaşık yarısının kentlerde yaşayacağı tahmin edilmektedir. Yine bu yüzyıl

sonunda nüfusu 5 milyonun üzerinde olması beklenen çok kalabalık 60 kentin 45'ini geliştirmekte olan ülkelerin kentleri oluşturacaktır. Bunların içinde yer alan İstanbul'un 2000 yılında 10 milyon nüfusa ulaşması beklenmektedir(1,2).

Ülkemizde özellikle kent nüfusu hızla artmaktadır. 1973 yılında kentsel alanda yaşayanlar genel nüfusun yaklaşık %37'sini oluştururken 1989'da bu oran %49'a çıkmıştır(3,4). Kent nüfusunda bu artışın temel nedeni kentlere olan iç göçtür. Çalış-

malar yaşadıkları ilden başka ilde doğmuş olanların oranlarında 1950 yılından sonra belirgin bir artış olduğunu göstermektedir. 1935 yılında genel nüfusun %6.8'inin doğum yerleri yaşadıkları ilden farklıyken, bu oran 1955'de %10.4'e, 1960'da %11'e 1965'de ise %12.8'e yükselmiştir (5). 1950-80 yılları arasında iç göç alma oranı en hızlı artan illerden biri de İzmir'dir. 1950'de iç göç oranı %17.09 iken 1980'de bu oran %37.91'e çıkmıştır. İzmir, homojenlikten uzaklaşma oranı (%41.72) en yüksek üçüncü ildir (6). İzmir kent nüfusunda, yakın il doğumular kadar Konya, Ankara, Erzurum, Kars ve Mardin gibi uzak illerden göç edenlerin de önemli payları vardır (7).

Türkiye nüfus artış hızının %2.2 olduğu 1985-1990 yılları arasında, bu hız İzmir kent merkezi için %3.3'dür (8,9).

Bu çalışma hızlı büyüyen bir metropol bölgesindeki nüfus değişimini incelemek ve bunda rol oynayan etmenleri irdelemek amacıyla yapılmıştır.

Tablo I. Narlıdere Bölgesinde Yıllara Göre Yıl Ortası Nüfus, Nüfus Artış Hızı, Kaba Doğum ve Kaba Ölüm Hızları.

Narlıdere Bölgesi	YILLAR							
	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
	1984-5	1985-6	1986-7	1987-8	1988-9	1989-90	1990-91	
Yıl Ortası Nüfus	40.058	42.913	45.182	47.799	52.472	56.637	60.607	63.996
Kaba Doğum Hızı (‰)	20.7	17.1	17.9	17.4	18.0	18.7	17.1	16.0
Kaba Ölüm Hızı (‰)	4.9	4.5	4.3	4.2	4.2	3.5	3.3	2.6
Nüfus Artış Hızı (‰)	15.8	12.6	13.6	13.2	13.8	15.2	13.4	
Göçe Bağlı Nüfus Artış Hızı (‰)	15.5	40.3	44.3	84.6	65.6	54.9	42.5	
Total Nüfus Artış Hızı (‰)	71.3	52.9	57.9	97.8	79.4	70.1	55.9	

GEREÇ VE YÖNTEM

Narlıdere Eğitim Araştırma Bölgesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi ile Sağlık Bakanlığı arasında imzalanan bir protokol ile kurulmuştur. Bölgede hizmet üç sağlık ocağı ile yürütülmektedir.

Bölgede nüfus tespiti her yıl Haziran ayında ev ev dolaşarak yapılmaktadır. Bir taraftan bölgeye yeni gelenler tespit edilirken, diğer taraftan eski tespit edilenlerdeki değişiklikler yeniden gözden geçirilmektedir. Bu şekilde tam ve doğru veri elde edilerek belirli formlara kaydedilmektedir.

Çalışmada nüfus değişimini belirlemek amacıyla bölge kayıtları özellikle form 002-003 (nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı) den faydalanılmıştır.

BULGULAR

1984 yılında 40.058 olan bölge nüfusu %59.8 artış göstererek 1991 yılında 63.996'a ulaşmıştır. Bölgenin yıllara göre nüfus değişimi Tablo I'de görülmektedir.

Tablo I'den izlendiği gibi doğal nüfus artış hızı bölgede kaba doğum hızının en yüksek olduğu 1984 yılında %15.8 iken yıllara göre değişiklikler göstererek 1991 yılında %13.4'e düşmüştür. Göçe bağlı nüfus artışı ise özellikle 1987 yılında belirgin bir artış göstermiş, daha sonraki yıllarda azalmasına rağmen yine de yüksek düzeylerde devam etmiştir. Çarpıcı yükselişin ise total nüfus artış hızında olduğu dikkati çekmektedir.

Tablo II'de nüfusun 0-14, 15-64 ve 65 üzeri yaş gruplarına göre dağılımı görülmektedir. Gözlenildiği gibi 0-14 yaş grubu 1984'de %31.3 iken git-tikçe azalarak %27.0'e düşmüştür. Buna karşın 15-64 yaş grubu %3.5 artarak %65.5'den %69.0'a yükselmiştir. Yaşlılarda ise %0.8'lik bir artış dik-kati çekmektedir.

Tablo II. Narlıdere Bölgesinde 1984 ve 1991 Yıllarında Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

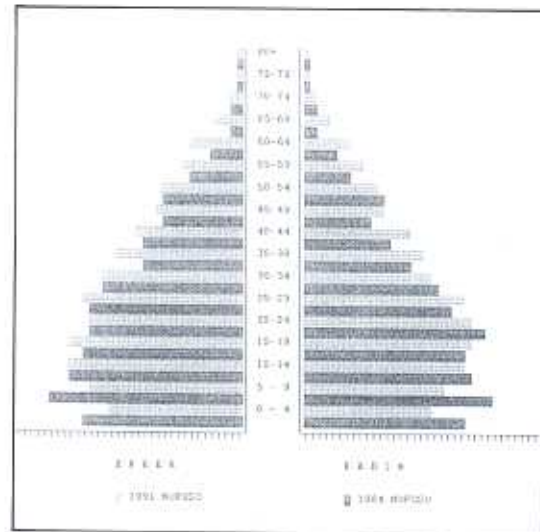
YAŞ GRUPLARI	YILLAR			
	1984		1991	
	Sayı	%	Sayı	%
0-14	12.521	31,3	17.287	27,0
15-64	26.248	65,5	44.154	69,0
65 +	1.289	3,2	2.555	4,0
Toplam	40.058	100,0	63.996	100,0

Tablo III. Narlıdere Bölgesinde 1984 ve 1991 Yılları Bağımlılık Oranları

BAĞIMLILIK ORANLARI	1984 (%)	1991 (%)
Genç Bağımlılık Oranı	48.8	39.2
Yaşlı Bağımlılık Oranı	4.9	5.9
Total Bağımlılık Oranı	53.7	45.1

Yaş gruplarındaki değişiklik bağımlılık oranlarını da etkilemektedir. Tablo III'de genç bağımlı oranında belirgin bir azalış, yaşlı bağımlı oranında ise hafif bir artış olduğu görülmektedir. Bu durum total bağımlılık oranında da dikkat çekici bir azalışa yol açmaktadır.

Bölgenin 1984 ve 1991 yılları nüfus piramitleri karşılaştırıldığında (Şekil 1) 0-4 ve 5-9 yaş grubunda belirgin azalış olduğu görülmektedir. Özellikle 35 yaş üzerinde olmak üzere yaş grubunda ve yaşlılardaki artış da piramitten izlenmektedir.

Şekil 1. 1984 ve 1991 Yılları Nüfus Piramitleri

TARTIŞMA

Narlıdere Eğitim Araştırma Bölgesi'nin 1984-91 yılları arasındaki yedi yıllık döneminin nüfus değişimi incelenmiş ve bu süre içinde bölge nüfusunun %59.8 arttığı belirlenmiştir. Ortalama yıllık nüfus artış hızı %8.5'dir. 1985-1990 yılları arasında Türkiye'de nüfus artış hızı %2.2'dir (8). Aynı yıllarda bu oran Ege Bölgesi kentleri için %4.0, İzmir kent merkezi için %3.3'dür (9). Görüldüğü gibi Narlıdere Bölgesi'ndeki nüfus artış hızı Türkiye genelinden çok yüksek olduğu gibi, sürekli iç göçün olduğu İzmir ilinden de yüksektir. Bölge'de özellikle 1975'ten sonra göç ve gecekondulaşma başlamış ve halen devam etmektedir (4). Bölgeye özellikle Doğu, İç ve Güneydoğu Anadolu'dan göç olmaktadır (10). Gecekondulaşmanın yanısıra 1980 başlarında büyük alan teşkil eden narenciye bahçeleri, yerlerini hızla çok katlı apartmanlara terk etmektedir.

Gerek göç, gerekse Bölge'de sekiz yıldır verilen sağlık hizmeti bölgenin nüfus yapısında değişikliğe yol açmıştır. 0-14 yaş grubu oransal olarak %4.3 azalmış ve %27.0'i olmuştur. 1989 Nüfus Araştırması verilerine göre İzmir ilinde içinde bulunduğu Ege-Marmara Bölgesinde bu oran %30.4'dür. Türkiye genelinde ise %35.4'dür (4). Bölgede genç yaş grubundaki bu azalış, yerli popülasyonda doğurganlığın azalması yanısıra göç edenlerde de aile planlaması eğitim ve hizmetinin başarılı olduğunu düşündürmektedir. Bölge çalışmaları incelendiğinde 1985 yılında %29.8 olan etkin korunma yöntemi kullanan kadın oranının 1991 yılında %39.8'e çıktığı görülmektedir. Yedi yıl içinde toplam doğurganlık belirgin şekilde azalmış ve 1984'de 2.6 iken 1991'de 1.7'e düşmüştür (11,12). Toplam doğurganlık Türkiye'de 3.39, Ege-Marmara Bölgesinde 2.84'dür (4). Böl-

ge'de doğurganlıktaki azalma ve elde edilen hızın, genel verilerden oldukça farklı olduğu dikkati çekmektedir.

15 yaş altı popülasyondaki azalışa karşın 15-65 yaş grubunda %3.5'lik oransal bir artış gözlenmektedir. Bu artışta henüz doğurganlığını tamamlamadan göç eden nüfusun rolü açıktır. Yaşlılarda da hafif bir artış izlenmektedir. Bölgede doğurganlık, bebek ölümleri ve genel ölümlerde azalış yaşlı nüfusun artışına yol açmıştır. Aynı zamanda bölgeye yeni gelen bazı ailelerin, beraberinde ebeveynlerini de getirmeleri bu artışa az da olsa katkıda bulunmaktadır (11,12,13).

Bölgede yaş gruplarındaki bu değişim bağımlılık oranlarına da yansımaktadır. 1984'de %53.7 olan bağımlılık oranı 1991'de %45.1'e düşmüştür. 1989 Türkiye ve Ege-Marmara Bölgesi verileriyle karşılaştırıldığında özellikle Türkiye genelinden çok farklı olduğu dikkati çekmektedir. Bu oran Türkiye'de %65.7, Ege-Marmara Bölgesi kentlerinde ise %52.7'dir (4). Bölge'de bağımlılık oranındaki değişimde özellikle genç nüfustaki azalış rol oynamaktadır.

Bölgenin nüfus yapısında yedi yıl içinde olan değişiklik nüfus piramidinden de gözlenmektedir. 1984-91 yılları nüfus piramidi karşılaştırıldığında en çarpıcı değişikliğin 0-4 ve 5-9 yaş gruplarında olduğu görülmektedir. Bölgede düzenli olarak uygulanan aile planlaması eğitim ve hizmetleri sonucu kaba doğum hızının ‰20.9'dan ‰16.0'a düşüşü piramidin tabanındaki daralmayı açıklamaktadır (11,12). 1991 yılı piramidinde gözlenen 35 yaş üstü gruptaki genişleme, bölgeye doğurganlığı azalmış grubun göç ettiğini düşündürmektedir. Doğurganlık ve ölümlerdeki azalış sonucu yaşlı nüfus artmaktadır.

Nüfusun yaşlanmasıyla birlikte, yaşlıların cins dağılımı da farklılık göstermektedir. Erkeklerde ölümlerin yüksek olması ileri yaşlarda kadınların oranını arttırmaktadır. Bölge verileri incelendiğinde 1991 yılında erkeklerde ölüm hızının %3.5 kadınlarda %2.0 olduğu görülmektedir (12).

Sonuç olarak, doğurganlığın giderek azaldığı, nü-

fus artış hızı yüksekliğinin ise göçlere bağlı olduğu gözlenmektedir. Ancak eldeki veriler ve kayıt sistemi ile göç edenlerin sosyo-demografik özellikleri hakkında bilgi vermek olanaksızdır. Bu bulgular ışığında bölgede sürekli yapılacak olan araştırmalar ve kayıt düzenlemesi ile göç edenler ile ilgili daha kapsamlı sonuçlar ilerde yayınlanacaktır.

KAYNAKLAR

1. Population Reports: Migration, Population Growth and Development. Series M. Number 7, September-October 1983.
2. Harpham T, Lusty T, Vaughan P. ed. In the Shadow of the City. New York, Oxford University Press, 1988.
3. Nüfus Etüdüleri Enstitüsü. Türkiye'de Nüfus Yapısı ve Sorunları, 1973 Araştırması. Hacettepe Üniversitesi Yayınları D-25, 1978.
4. Devlet İstatistik Enstitüsü, 1989 Türkiye Nüfus Araştırması. Yayın No 1483. Ankara, 1991.
5. Tekeli İ, Erder L. Yerleşme Yapısının Uyum Süreci Olarak İç Göçler. Hacettepe Üniversitesi Yayınları. D-26, Ankara, 1978.
6. Cerit S. Türkiye'de İller Arası Göçler (1950-1980). Nüfus Bilim Dergisi, Vol.8, 1986.
7. Sevgi C. Kentleşme Sürecinde İzmir ve Gecekondular. İzmir Konak Belediyesi Kültür Hizmetleri, Kuvvet Matbaacılık, İzmir, 1988.
8. Sağlık Bakanlığı. Sağlık İstatistikleri, Yayın No:549, Mart 1992.
9. Devlet İstatistik Enstitüsü, 1990 Nüfus Sayımı İdari Bölünüş. Ankara, 1991.
10. Esmer, Ö, ve ark. Narlıdere Sağlık Ocağı Bölgesinde Göç Olgusunun Araştırılması, Ekim 1989, Yayınlanmamış Hekim Adayı Çalışması.
11. Narlıdere Eğitim Araştırma Sağlık Grubu Başkanlığı Bölgesi Çalışma Raporu (1984, 85,86).
12. Aksakoğlu G, Uçku R, Musal B. Narlıdere Bölgesi 1989-91 Çalışma Raporu, İzmir 1992.
13. Aksakoğlu G, Amato Z, Saçaklıoğlu F. Narlıdere District: Five Years Experience. İzmir, 1989.